

ETNOGRAFSKI FILM, N JEGOVO ZNAČENJE I PRIMJENE

Milovan Gavazzi

Etnografski film¹ je novija oznaka, izašla iz potrebe, da se kratkim izrazom označi jedna grana (žanr) filma, koja se na neki način »iskristalizirala« kroz dulje vrijeme i tražila zasebnu oznaku i mjesto, napose u okviru dokumentarnog stručnog odnosno naučnog filma. Počeci etnografskog filma idu zapravo daleko u prošlost filmskih snimanja: sve do onih filmova poučnog značaja i svrhe, često u geografskim okvirima, o stranim zemljama i njihovim domorocima — bilo u razmjeru čitavih dužih filmova bilo fragmenata (u žurnalima i sličnim prosvjetno-obrazovnim filmovima). U tim okvirima i s takvom namjenom ima toga mnogo i danas — pače i takvoga (npr. u žurnalima), što može imati prvorazredno značenje pa i trajnu naučnu vrijednost (a da realizatori katkada nisu toga pravo ni svijesni!). Ali se pored množenja ovakvih manje više slučajnih, nesistematskih, većinom fragmentarnih filmova etnografske sadržine javlja već dosta davno i nastojanje, da se pored filmova kao naučnih dokumenata s područja različnih nauka (geografije, biologije sa zoologijom i botanikom, medicine, veterine pa različnih grana tehnike itd.) filmski snimaju mnogobrojna zbivanja iz života i kultura tzv. primitivnih i poluciviliziranih naroda — dakle sve etnografsko u strogom smislu toga izraza (kako je gore objašnjen), a u planski zaokruženim cjelinama također značaja naučnog dokumenta.² Kao takav jedan film veoma širokoga okvira, obuhvatajući zapravo čitav ljudski rod (i projek-tiran na osnovi najšire međunarodne suradnje) imao bi se ostvariti film o ljudskim gestama svih strana svijeta i svih vrsta — kao jedan od

¹ Označen ovdje ovako izrazom »etnografski« za oznaku svega onoga, što ima u nauci o narodima i kulturama značaj opisnoga (»faktografskoga«, skupljačko-dokumentarnoga, bez posebne intencionalne obradbe).

² Dakako za one, koji naučno područje etnologije ne ograničavaju samo na negradsko (negradansko), t. j. malo ili manje civilizirano stanovništvo ljudskih zajednica sa slojem visoke civilizacije, nego tu obuhvataju i cjelokupni tradicionalizam svih grana i slojeva takvih ljudskih zajednica, nema te granice, pa se filmski zahvataju i svi izražaji građanskog društva sve do »vrhunaca« civiliziranog čovjeka. Primjer takva shvaćanja i njegove primjene u filmskom ostvarivanju može dati film Luc de Heuscha (profesora Slobodnog sveučilišta u Bruxellesu), poznat po svom kvalitetu i u pogledu filmske tehnike i režije i kompozicije, a pokazuje nama suverenicima i svim budućim pokoljnima manire i običaje kod jela u građanskom društvu (ovdje Belgije) kao značajnu sliku iz naše civilizacijske stvarnosti, sa svim pozitivnim i negativnim.

dokumenata o čovjeku i njegovim mimičkim sredstvima izražavanja (način sjedenja, čučanja, geste kod jela i pića, kod susreta ljudi, znakovi gestama itd.). Tu bi imale doći do izražanja sve male i velike, pače duboke razlike među ljudima — gdje je drukčiji prijateljski ili rodbinski susret i pozdravna gesta ljudi sa sjevera Evrazije s njihovim poznatim pozdravom nosom (prisanlanje nosa uz nos), drukčiji nekih Crnaca po istočnom Sudanu, gdje običaj traži, da dvojica muškaraca pri susretu međusobno jedan na drugoga pljunu (sa praznovjerskom pozadinom), drukčiji stisak desnih ruku kao kod nas, negdje s obligatnim cjelivanjem u obraz, negdje bez toga itd. itd. Sve to može iscrpni dokumentarni film zahvatati, pa i nanizati na podesan način. A tim, izazivajući poređenja, pružiti stručnjaku gradu za studijske svrhe a nestručnjaku priliku za proširenje obrazovanja poznavanjem ljudi, njihovih najrazličnijih navika, načina saobraćaja i sl.

Kao kod svake vrste filmova, postavlja se i kod ove etnografske grane pitanje njena raison d'être. A na to ima nekoliko odgovora.

Da je etnografski film — pretpostavljeno stručno valjan i vjeran i tehnički bez prigovora — *naučni dokument*, o tome jamačno ne bi trebalo trošiti riječi. Što on može značiti danas i još više u daljoj i najdaljoj budućnosti ne treba bez sumnje objašnjavati (kad npr. snimljenih pojava više uopće ne bude, ili budu bitno preinačene ili — također za studij važno — možda još nepromijenjene održane). Tako se danas sa dna arhiva izvlače etnografske filmske snimke prije pedesetak godina, koje često čuvaju živu sliku onoga, čemu danas više nema ni traga, zdušno i s pijetetom se ocjenjuju i probira iz njih ono, što je filmski bolje i ostvaruju se takvim prastarim materijalom novi filmovi, katkada za naučne svrhe prvorazredne važnosti (kao primjer mogu poslužiti snimke, koje je snimala ekspedicija hamburškog muzeja 1908 do 1910 na otocima Oceanije, priređene nedavno kao naučni etnografski film od odabranih dijelova u zaokruženoj cjelini — a takvih slučajeva ima više).

A kako etnografski film može biti neke vrste neporecivi naučni arbitar pri kakvom etnološkom problemu ili etnološkoj interpretaciji, npr. pri kakvoj ergološkoj pojedinosti — za to može dati poučan primjer slučaj, koji je prikazao prof. Günter Spannaus (Institut für Völkerkunde — Göttingen) i vrlo živo svratio pažnju etnologa na to, da do sada uobičajne oznake za različne tehnike modeliranja posuda od zemlje kao »izvijanje« (Treibtechnik — aus dem Vollen), »tehnika valjušaka« (Wulsttechnik) u dvije varijante — spiralno i paralelno nizanih valjušaka, »tehnika ploskica« (Lappentechnik) ne mogu više odgovarati manje više šablonski upotrebljavane i da upravo filmski etnografski dokumenti jasno pokazuju, kako se one prepleću i miješaju kod istih posuda odnosno kod istih lončara.³

³ Vergleich ethnographischer Töpfereifilme als Beispiel für die wissenschaftliche Auswertung von enzyklopädischem Filmmaterial. — Research Film, vol. 3, nr. 5 (Göttingen 1957), s. 251—255.

Koliko će se takvih dosad nepotpunih ili pače krivih predočaba, stvaranih na osnovi površnih ili nepotpunih, letimičnih motrenja nekoga proizvodnog procesa, običaja, obreda (uočenoga možda tek od jednoga samog promatrača, možda još i nevješta ili neupućena ili površna ili pače možda namjerno krivotvorskoga) pa predavanih dalje, moći rektificirati s pomoću valjanih, nevarljivih filmskih snimaka toga istog zbivanja (koje se još k tome mogu, praktički gotovo neograničeno puta, ponavljati, i pred većim brojem promatrača, i time biti podvrgnuto još i verifikaciji)!? Posebno se može i ovdje spomenuti korist filmskih snimaka za specijalne potrebe kao što je npr. bolje uočavanje i analiza često brzih kretanja kod plesova, radnih pokreta i sl. usporenjem (»vremenskom lupom«, pače i običnim usporavanjem normalne projekcije), zaustavljanjem pojedinih snimaka samih za promatranje itd.

Kako je to dobro uočeno — na žalost ne baš davno — pokazuje prijedlog na IV. internacionalnom kongresu antropoloških i etnoloških nauka u Beču 1952, da se u krilu te stalne međunarodne kongresne ustanove osnuje poseban odbor za etnografski film, što se tada i ostvarilo i taj se odbor smjestio u Parizu uključivši se u dotadašnju tamošnju tradiciju etnološkog filma kao »Comité international du film ethnographique« sa sjedištem u Musée de l'Homme. S vremenom su se osnivali i ogranci toga međunarodnog odbora u više zemalja (tako i jedan za Jugoslaviju), koji su većinom stajali u stalnoj i aktivnoj suradnji sa središnjim odborom podupirući ili propagirajući njegova nastojanja, ali se u međuvremenu krug djelatnosti odbora tematski proširio i na sociologiju (pa je to došlo do izražaja i u promjeni naziva u »Comité international du film ethnographique et sociologique«).

Koliko je etnografski film kao naučni dokument osvojio već svoje mjesto i prerastao svoje početke, pokazuju ne samo raspravljanja kao što je gore spomenuti slučaj s lončarstvom i ispravnim ili neispravnim predočivanjem procesa modeliranja pri toj vještini u ovom ili onom etnološkom slučaju, nego i neki pokušaji produbljivanja etnografskog filma teorijskim raspravljanjem o apsolutnoj i relativnoj vjernosti prema činjenicama, njihovu autentičnom toku, vremenskim proporcijama — drugim riječima o odnosu filmskog dokumenta prema zbiljskom cjelokupnom toku i trajanju nekoga zbivanja etnografskog značaja, a to zato, jer je etnografski film nužno ponajviše skraćeno realnoga zbivanja, što nameće samo po sebi izbor etnološki najznačajnijih »isječaka« iz dulje cjeline snimanoga zbivanja (a to izaziva i pitanje: koja su »najznačajnija«!...), on je »istrzan« — kao uostalom i fotografija — iz nekoga mnogo širega konteksta kulture, u kojoj je zahvaćen itd.⁴

Tim se etnografski film ne opravdava samo kao strogo naučni dokument, namijenjen etnološkoj spoznaji, analizi, poređenjima itd., nego i kao običan *dokument kulture* opravdava se ova vrsta filma bez ikakva

⁴ Milner G. B.: Field Work, Films and Photographs. — Man LXIII — February (London 1963), art. 23.

izuzetka onako, kako je opravdan svaki kulturno-historijski dokument, bilo koje vrste. Pače i onda, ako nije tehnički ili inače filmski na visini — samo ako je vjeran činjenicama, autentičan u najboljem smislu, jer se i takvi filmovi u danim prilikama mogu dobro, pače katkada vanredno iskorištavati. Koliko ima primjera takvih etnografskih filmova, snimanih u prošlosti, i u vremenima još nesavršene filmske tehnike, i od tehnički malo vještih snimača — a stručno etnološki vrlo vrijednih. Filmske snimke Eskima, njihova života, običaja itd., koje je prije neko 40 godina snimao smiono (za ono vrijeme) boraveći među njima i studirajući ih nekoliko godina, američki snimač O. Flaherty ne samo da nisu do danas ništa izgubile svoje vrijednosti, nego im ona iz godine u godinu raste — pa će ih za svoje svrhe i etnolog i sociolog i kulturni historik itd. ponovno i uvijek s korišću motriti. Tome je kod ovakvih slučajeva glavni razlog u neposrednosti snimanja, bez (odnosno s najnužnijim minimumom) režiranja, u pravom smislu filmskog izraza »čistoga« rada. A i običan će ih čovjek svagda prihvatiti s najvećim zanimanjem i korišću za proširenje svoga obrazovanja i poznavanja ljudi, pače i za zbližavanje među raznorodnim ljudima i narodima.

Reviji i selekciji takvih dokumentarnih etnografskih (i k tome — no možda bolje: daleko preko toga — socioloških) filmova, njihovu natejecanju i nagrađivanju između suvremenih, novijih i najnovijih ostvarenja te vrste namijenjena je pače posebna priredba, od 1959. godine svake godine održavani »Festival dei Popoli — Rassegna internazionale del film etnografico e sociologico« (sa sjedištem u priredbama u Firenzi). Organiziran je od talijanskih stručnjaka etnološko-etnografskih i filmskih a uz pomoć i saradnju druge vrste ustanova i poduzeća, turizma itd. u široku, možda i preširoku okviru, zbog čega njegov karakter kao da gubi jasnije konture — očito na štetu sama etnografskog filma (koji strogo stručno uzevši, i bez posebnoga isticanja, nužno obuhvata i etno-sociologiju onih ljudskih zajednica, koje su predmet etnologije). Na tom je festivalu dobilo i nekoliko naših filmova nagrade.

O *nastavnoj* ulozi i koristima etnografskih filmova jedva je potrebno govoriti više nego o naučnima — nakon tolikih dosadašnjih pozitivnih iskustava širom svijeta. Činjenica, da film u nastavi (kao sredstvo odnosno dopuna zorne nastave) svagda znači i neko njeno oživljenje (bez obzira na ulogu privlačnosti, koja se s didaktičke strane ne podcjenjuje) kao i činjenica, da on mnoge pojave daje u živoj slici, kakvu nije moguće izazvati u adekvatnoj zornoj predodžbi bilo kakvim opisivanjem riječima ili mrtvim slikovnim pomagalicama onoga, što se želi prikazati, pa najposlije činjenica, da film daje najautentičniji danas mogući nadomjestak za realno zbivanje u svijetu i životu, pogotovu kad je tonski i u bojama — sve to bez sumnje osigurava etnografskom filmu budućnost i kao nastavnom sredstvu.

Ima pače zbivanja i pojava, koje prikazivane riječima ili mrtvim slikama mogu promašiti cilj i izazvati sve prije nego ozbiljan odnos prema prikazivanome, kako to pokazuju npr. iskustva s filmovima kao

što je prvorazredni (i stručno etnografski i tehnički — u ton-koloru) francuski film Jeana Roucha »La circoncision«, gdje dobar dio filma prikazuje dugu proceduru obrezanja crnačkih dječaka u sjevernoj Nigeriji (Songhai) u okviru tamošnjih inicijacijskih obreda, sa svim pojedinostima, koje inače rijetko mogu dobiti Evropljani na oko, a koji se film mogao prikazati visokoškolskoj omladini u stručnom okviru bez ikakva neozbiljnog prihvatanja.

Ovaj smjer primjene etnografskog filma, u nastavi različitih stupanja, daje pobudu i za dalja, ovdje manje više specifična razmatranja i konstatacije. Tako su kod filmova u nastavi osobito pogodne filmske etnografske monografije — tj. u filmu dane najznačajnije strane života i kulture nekoga kraja, pokrajine, manje ili više ujednačenoga kulturnog areala, pače jednoga sela sama (ako može biti predstavnik čitavoga jednog prostora). Tim se u nastavi može pružiti zaokružena zorna predodžba i općega i specifičnoga u kulturi takve odabrane jedinice. Dobar primjer za to može biti kod nas ostvarena makedonska etnografska monografija »Azot« (za kraj u porječju Babune u Makedoniji, pod tim titulom realiziran od strane Etnološkog muzeja u Skopju). Filmovi te vrste, gdje se pokazuje u (pretpostavljeno najboljem) stručnom izboru sve najznačajnije o gospodarskim tradicijama, o domu, njegovu uređaju i životu ljudi u njemu, o značajnijim običajima, vladanju i gestama, nošnjama, plesovima i muzici (ako je i tonski) itd. odabranoga kraja — dakako da su u prvom redu iskoristivi za etnološku nastavu u užem, stručnom smislu, ali ih može jednako koristiti i geografska odnosno antropogeografska nastava, da se ne govori o zavičajnoj nastavi uopće u različitim kategorijama škola.

Što tu vrijedi o etnografskom filmu u školskoj nastavi, vrijedi mutatis mutandis za nj i kao *općeobrazovno i općeodgojno sredstvo* širih slojeva uopće. Ovo danas najsavršenije zorno pomagalo kao nadomjestak za zbivanje i činjenice iz stvarnosti već po svojoj naravnoj privlačnosti za svakoga čovjeka znači moćno sredstvo, koje se može, razumno i odmjereno, mnogo koristiti i u ovom općeobrazovanom i općeodgojnom smjeru. A njegova se uloga kao socijalno-pedagoškog sredstva uvećava napose još tim, što je svagda sad u većoj sad u manjoj mjeri sam po sebi usmjeren prema produbljivanju razpoloženja i smisla za razumijevanje stranih naroda, njihove kulture i načina života, pače i vrlo dalekih, pa za suosjećanje s njihovim životnim naporima, tegobama, radostima. Tu ulogu etnografski film može uvijek odigravati u većoj mjeri nego filmovi većine drugih smjerova i žanra — tehnički, biološki, medicinski, biografski, historijski itd., kod kojih je mnogih upravo ova uloga beznačajna. Koliko tu znače filmovi kao što je »Nanuk« (da se spomene taj općenito poznati) ili neki filmovi o borbi za vodu u bezvodnim krajevima svijeta (npr. u sjevernoj Africi) ili film o životu stočara selaca Sarakačana na Balkanu (kakav je ostvaren npr. od makedonskog filmskog poduzeća »Vardar« uz suradnju tamošnjih etnografskih stručnjaka)! Kolikogod je i kod etnografskog filma čest (možda više nego kod nekih drugih žanra)

faktor nepoznatoga, pače senzacijskoga kao motiv privlačnosti i raspoloženja za prihvatanje, ipak, ako je film vješto i didaktički smišljeno udešen, taj će se senzacijski nuzefekt svesti na manju mjeru, u stvari korisnu i potrebnu, jer će to biti naravan stimulans za koncentraciju pažnje, dok će odgojna i obrazovna uloga dobrog etnografskog filma zauzeti prvo mjesto.

Za razliku od *etnografskoga*, tj. *faktografskoga* filma, koji samo bilježi činjenice, kakve jesu (pretpostavljeno potpuno vjerno, ako film hoće da bude dobar etnografski film) — etnološki film je tek na pomolu. To je naučno planski komponiran film, koji donosi pred promatrača određenu već stečenu etnološku spoznaju ili, možda još u daljoj perspektivi, neki problem na razmatranje — filmski oblikovan: bilo o iskonskoj genetskoj srodnosti ovih i onih kulturnih elemenata ili čitavih kulturnih kompleksa, bilo o njihovu podrijetlu ili — još privlačnije, ako i delikatnije — o njihovu nastanku, razvoju, putevima širenja po svijetu. Takav etnološki film će moći npr. s lakoćom ostvariti temu »Razvojni oblici lončarske vještine«, jer je broj do sada snimljenih dobrih filmova s ovom temom veoma velik i bila bi samo stvar dobro promišljena i opreznoga izbora, da se takav ostvari. Taj će moći osim drugoga npr. sugerirati pače problematiku u vezi s počecima keramike uopće, s njenom monogenezom ili poligenezom itd. — kako je nešto od toga nagoviješteno već u gore navedenim diskusijama o lončarstvu a u vezi upravo s dosadašnjim nekim filmovima s tom temom. Izrazito poredbeni značaj (bez sugeriranja o razvojnom odnosno historijskom-hronološkom slijedu obrađivanih pojava) moći će pružiti npr. film s temom inicijacijskih obreda (čitavoga svijeta ili jednoga njegova dijela), gdje se može jedva slutiti etnološka spoznajna vrijednost već na osnovi same mogućnosti, da se u istom filmu mogu isporođivati inicijacije različitih naroda ili kultura svijeta, uočiti njihove neke opće, zajedničke crte pored specifičnosti svake od zastupanih grupa (naroda, kultura).

Ne bi gotovo trebalo spominjati, koju bi ulogu u ovom smjeru mogle imate i »žive« karte za zorno demonstriranje već osvojenih etnoloških spoznanja npr. o ishodištima (matičnim prostorima) pojedinih kulturnih dobara, njihovu širenju ili uzmicanju, propadanju i nestajanju ili zamjenjivanju drugima, o promjenama, koje se u njima zbivaju — uklapanje u ostalu sadržinu filmova pojedinih tema.

Na to je za sada samo pronicanje u budućnost — ako i jesu već početna takva ostvarenja sasvim realno blizu (pa se npr. spominje jedan takav stvaran od Margaret Mead). Dok je to sve, osim rijetkih početaka, još slika iz budućnosti, posao kabinetskoga kombiniranja različitih filmskih dokumenata ove vrste, ostvarivan atelijskim tehničkim radom i sredstvima, *etnografski* je film s malim izuzecima stvar »terenskoga« etnografa, dakako s potrebnom mnogovrsnom stručnom spremom, i etnološko-etnografskom i foto-filmskom. Dok onaj prvi može i čekati na povoljne momente i prilike — ovaj drugi je prije svega *postao urgentan* u veoma mnogo slučajeva, a bar *aktuelan* u moštvu drugih. Nije stoga

neobično, što se u tom smjeru pokreću sile iskusnijih a i kritičnijih prema mnogim do sada slabijim ili promašenim etnografskim filmovima, da se na različite moguće načine predaju ili objavljuju praktič(ars)ke instrukcije za valjano snimanje etnografskih filmova — bilo objavljenim spisima s takvim uputama, sugestijama, konkretnim primjerima itd.,⁵ bilo sastancima, kolokvijima s diskusijama zainteresiranih za etnografska filmska snimanja,⁶ bilo upravo ad hoc udešenim tečajevima s programom konkretnih instrukcija, demonstracija snimanja, diskusijama, prikazivanjem osobito uspješnih etnografskih filmova kao uzora itd.⁷

Bilo bi korisno jednom prikazati, koliko je etnografskih filmova, s kakvim temama i kakvim kvalitetom ostvareno kod nas od prvih takvih (kakav je jedan od prvih »Seljačka svadba u Sunjskom Selišću« izveden 1922. od Higijenskog zavoda u Zagrebu uz suradnju Etnografskog odjela Hrv. nar. muzeja u Zagrebu) do najnovijih poznatih (kao što je »Ovnova svadba«, izveden 1962. od Vojvodanskog muzeja u Novom Sadu uz suradnju tamošnjih filmskih amatera) ili »Zadruga u Sikirevcima« (izvođen 1962./63. od Savjeta za kulturu NR Hrvatske uz suradnju Etnološkog zavoda Filozofskog fakulteta u Zagrebu) i daljih posljednjih, možda još nenajavljenih. Koliko bi god bilo teško dati takav pregled, pokazalo bi se njim, makar sumarno, što je dosad postignuto i gdje je bilo najviše aktivnosti — a pri tome bi jamačno aktivnost u Sloveniji došla negdje na prvo mjesto, pri čemu bi došle do izražaja i zasluge pok. Borisa Orla upravo pri počecima tamošnje aktivnosti.

Résumé

LE FILM ETHNOGRAPHIQUE, SA SIGNIFICATION ET SES APPLICATIONS

Determinant la signification de l'expression »film ethnographique« comme désignation du genre de film qui, d'une manière pure et sans compromis d'effet, de mise en scène et de déformation spatiale ou temporelle, etc., embrasse la

⁵ Spannaus G.: Theoretische und praktische Probleme des wissenschaftlichen völkerkundlichen Films. — Von fremden Völkern und Kulturen (Plischke-Festschrift). Düsseldorf 1955, s. 85—95. — Schmitz C. A.: Das Problem der Töpferei und die Forschungsmöglichkeiten mit Hilfe des wissenschaftlichen Films. — Research Film, vol. 3, nr. 1 (Göttingen 1958), s. 45—51. — Spannaus G.: Leitsätze zur völkerkundlichen und volkskundlichen Filmdokumentation (umnoženo — 1962). — Spannaus G.: Der wissenschaftliche Film als Forschungsmittel in der Völkerkunde. Entwicklung — Probleme — Zukunftsaufgaben (1961, sep. otisak s. a. et 1.). — Retel-Laurentin A.: Essais et Écueils du Film Ethnologique Scientifique. Research Film, vol. 4, nr. 5 (Göttingen 1963).

⁶ Kao npr. »Volkskunde und wissenschaftliche Bilddokumentation« Arbeitskreis für Volkskunde — 1. Arbeitstagung in Göttingen 25.—27. Aprila 1962. (pod vodstvom prof. Kurta Ranke; kao rukopis sastavljeno i umnoženo).

⁷ Npr. ostvarivano od vremena do vremena u »Institut für den wissenschaftlichen Film« u Göttingenu.

vie et la culture d'une communauté populaire non civilisée ou à demi civilisée (donc au sens strictement ethnologique), l'auteur présente les diverses fonctions de ce film et les illustre brièvement par des expériences ou des exemples concrets. Une des fonctions du film ethnographique, et c'est ici la première, est d'être un document scientifique pur, qui est aujourd'hui le succédané le meilleur possible pour les événements réels de la vie et de la culture de n'importe quelle nation (en tout cas quand il est sonore et en couleurs). C'est une fonction hors de discussion, comme pour tout autre film documentaire scientifique de quelque espèce et discipline que ce soit: les matériaux des faits à mettre aux archives scientifiques aux fins d'études pour l'ethnologue. En tant que tel, le film ethnographique peut avoir aussi le rôle d'un document critique, comme cela est déjà apparu dans quelques cas, par ex. par la correction de la classification jusqu'ici souvent inexacte ou par la détermination de certaines techniques du travail du potier (G. Spannaus).

Particulièrement important est le rôle d'enseignement et de formation générale de ce film, pour lequel il peut être extraordinairement exploité. L'auteur ne traite pas longuement d'un rôle aussi évident; celui-ci est pratiquement indiqué par toutes les nombreuses expériences accumulées jusqu'ici (pour lesquelles il cite des exemples concrets, comme par ex. le «Nanuk» de Flaherty et d'autres). Il ne laisse pas échapper ce rôle même dans l'enseignement régulier des écoles inférieures et dans l'enseignement supérieur (où par ex. l'enseignement de l'ethnologie elle-même ne peut être imaginé valablement aujourd'hui sans ce film), puis aussi dans la vaste activité de formation générale dans un but de connaissance des autres peuples et cultures et aussi des coutumes très lointaines, des règlements et rapports sociaux, de la culture matérielle, des créations artistiques, etc., et par là aussi de meilleure compréhension mutuelle et d'harmonie entre les hommes de diverses nations, races, langues et cultures et de niveaux très différents. Tout cela est supposé évidemment à côté de bons documents cinématographiques ethnographiques choisis judicieusement, accompagnés de commentaires spécialisés exemplaires. Tout cela peut avoir des succès dans n'importe quel genre et niveau de l'enseignement, inaccessibles par quelque autre moyen ou méthode d'enseignement que ce soit.

La multitude des films ethnographiques (bons et mauvais) réalisés jusqu'ici dans toutes les parties du monde est à vrai dire incontrôlable pour le moment. Dans un but de coordination, d'orientation, d'évidence et d'initiative pour la réalisation la plus intensive possible des films ethnographiques, en tout cas là où ils sont absolument nécessaires dans le dernier temps avant qu'un phénomène ne disparaisse complètement, on a institué certains organes avec ces buts (ainsi le «Comité international du film ethnographique et sociologique» — CIFES) ainsi que pour les revues, la propagande et la sélection de ce genre de films (ce à quoi est destiné le «Festival dei Popoli» annuel de Florence), bien que la liaison de ces organes avec la sociologie dans la signification la plus large, qui embrasse tout, de cette discipline mène indubitablement à la négligence du film ethnographique lui-même dans son véritable sens et dans ses aspects si nombreux et ses possibilités de réalisation (toutes les branches des activités économiques, de la musique, de la danse, etc., la vie des familles et des autres formes de communautés populaires, la religion, les manières et habitudes, etc.).